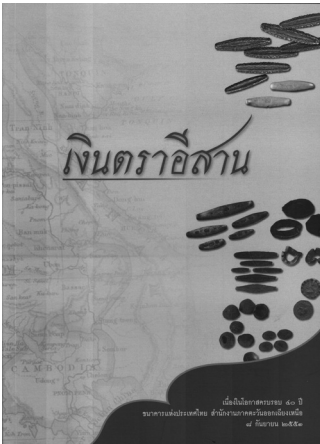

บทวิจารณ์หนังสือ : เงินตราอีสาน

ศาสตราจารย์สุวิทย์ ธีรศาควัต¹

หนังสือ เงินตราอีสาน แต่งโดย รศ.อุดม บัวศรี อดีตหัวหน้าวิชาปรัชญาและศาสนา และรองคณบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 40 ปี ธนาาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 8 กันยายน 2551 พิมพ์ที่โรงพิมพ์คลังนานาวิทยาขอนแก่น 2551 มี 77 หน้า

หนังสือเล่มนี้ว่าเป็นหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเงินตราอีสานเป็นเล่มแรก มีเนื้อหา 5 ส่วนคือ

ส่วนแรก ประมวลภาพเงินตราโบราณ ซึ่งมีถึง 38 หน้า หรือประมาณครึ่งหนึ่งของหนังสือ มีคำอธิบายสั้นๆ เป็นภาพสีที่สวยงาม แต่รูปเล็กเกินไปจึงเห็นตราและลวดลายที่ประทับไม่

ชัดเจนน่าเสียดาย หากพิมพ์รูปให้ใหญ่กว่านี้ หนังสือนี้จะทรงคุณค่ากว่านี้มาก การนำรูปเล็กๆเป็นจำนวนมากมาลงในหน้าเดียวกัน เช่นหน้า 4 มีรูปเงินยุคศรีวิชัยตราดอกจันถึง 30 อัน มีรูปเงินตราสิวลึงค์ทำด้วยทอง 16 อัน รูปเหรียญสังข์ 2 อัน รูปทั้งหมดมีรูปเงิน 48 อัน จึงเป็นไปได้ที่จะเห็นรูปแต่ละรูปชัดเจน หน้า 9 มีรูปเงินตราช้าง (กลม) 47 อัน หน้า 36 มีเงินตราสมัย ร.4 ถึง 129 อัน เป็นต้น และที่ไม่เข้าใจก็คือ หนังสือเล่มนี้ชื่อเงินตราอีสาน แต่ทำไมจึงเอาเงินภาคใต้มาลงด้วย ไม่มีคำอธิบายว่ามีการใช้เงินภาคใต้ในภาคอีสานด้วย หรือไม่

สรุปว่าในส่วนที่ 1 นี้มีเงินตราทุกภาคของประเทศไทย และตั้งแต่สมัยโบราณ (พูนัน) มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5

¹ ศาสตราจารย์ สาขาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อย่างไรก็ตามเงินตราซื้อรำเพย สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นภาพที่สวยงามและชัดมาก เพราะรูปมีขนาดใหญ่ทั้งหน้ามี 9 รูป

ส่วนที่ 2 พื้นที่อีสาน : ภูมิหลังอีสาน ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึง ประวัติศาสตร์อาณาจักรล้านช้าง และอีสานเพียง 6 หน้าครึ่ง ซึ่งน้อยเกินไปที่ประวัติศาสตร์ตั้ง 2500 ปี (กล่าวตั้งแต่ยุคบ้านเชียงจนลาวตกอยู่ใต้การปกครองของประเทศไทยในสมัยกรุงธนบุรี 2322) และเนื้อหาที่ไม่ลำดับตามเวลา คือพูดถึงขุนลอ ตั้งอาณาจักรของคนลาวขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ.1292 โดยยึดอำนาจมาจากขอม อีก 4 หน้า ต่อมาจึงย้อนไปกล่าวถึงวัฒนธรรมบ้านเชียง กับวัฒนธรรมดองซอน เมื่อ 2500 ปีก่อน และผู้เขียนยังเข้าใจผิดที่กล่าวถึง การสร้างเมืองสองฟากโขงในสมัยโบราณ โดยกล่าวว่าทางฝั่งขวามีการสร้างเมืองสกลนครและอุดรธานี ซึ่งเมืองอุดรธานีนี้เป็นเมืองน้องใหม่ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้เอง โดยสาเหตุที่สร้างเพราะสัญญา ไทย-ฝรั่งเศส ลงวันที่ 3 ตุลาคม 2436 ห้ามไทยมีกองทหารและกองกำลังใดๆในรัศมี 25 กม. ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม (พระยศขณะนั้น) ผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวพวนจึงต้องย้ายกองบัญชาการออกจากเมืองหนองคายซึ่งเป็นกองบัญชาการมณฑลออกไปให้รัศมี 25 กม. ซึ่งตำแหน่งที่ตั้งใหม่ของกองบัญชาการมณฑลลาวพวน คือ บ้านหมากแข้งซึ่งปัจจุบันก็คือ เมืองอุดรธานีนอกจากนั้นในหน้า 43 ผู้เขียนระบุว่าบ้านเชียงเป็นชุมชนหมู่บ้านพัฒนาการเก่าแก่ที่สุดในโลก เป็นการสรุปที่ไม่มีหลักฐานยืนยันในงานนักโบราณคดี เช่น ชลิต ชัยครรชิต ผู้แต่ง “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำโขง ภูมิศาสตร์วัฒนธรรมโบราณคดีและประวัติศาสตร์” (2553) หน้า 18 ระบุว่า เครื่องมือสำริดซึ่งขุดที่บ้านเชียงอายุประมาณ 4000 ปี มาแล้ว แต่นักโบราณคดีอีกหลายคนเชื่อว่าอายุไม่มากขนาดนั้น แต่ในประเทศจีนยังมีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเก่าแก่ของโลก ดังที่ ล.เสถียรสุด ผู้เขียน “ประวัติวัฒนธรรมจีน” (2516) หน้า 2 ระบุว่ากษัตริย์องค์ที่ ทรงก่อตั้งประเทศจีนเมื่อก่อน พ.ศ. 2154 หรือ 2697 B.C หรือ 4710 ปีล่วงมาแล้ว นี่คือนี่ที่จีนตั้งประเทศ ซึ่งหมายความว่ามีหมู่บ้านเกิดก่อนหน้านี้อาจจะเป็นหลายศตวรรษ หรืออาจจะถึงพันปี ก่อนหน้าที่จะตั้งประเทศก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามในส่วนที่ 2 นี้ ผู้เขียนได้เน้นเหตุการณ์ที่สำคัญมากคือ ขุนบรมเป็นบรรพบุรุษของคนไท ซึ่งแยกย้ายไปตั้งบ้านแปงเมือง 7 เมือง คือ (1) ขุนลอ ครองเมืองหลวงพระบาท(แย่งมาจากพวกข่า)

- (2) ขุนยี่ผาลาน ไปครองเมืองหอแต (อยู่ในญวน)
- (3) ขุนสามจุสง ไปครองเมืองแกวช่องบัว (เวียดนามเหนือ)
- (4) ขุนไผสง (คำผง) ไปครองเมืองโยนก หรือล้านนา
- (5) ขุนจัวอิน ไปครองเมืองอโยธยา (อยุธยา)
- (6) ขุนลกม ไปครองเมืองคำม่วน (เชียงคม)
- (7) ขุนเจ็ดเจือง ไปครองเมืองพานหรือ เชียงขวาง

เหตุการณ์นี้สำคัญมาก เพราะเรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 1200 ปีเศษมาแล้ว นานจนคนไทย คนลาวลืมไปแล้วว่า คนไทย คนลาว มาจากบรรพบุรุษเดียวกันคือ ขุนบรม เป็นคนไทยด้วยกัน

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่เป็นผู้เขียนยกมาคือ การสร้างเจดีย์ศรีสองรัก เมื่อ พ.ศ. 2103 หรือเมื่อ 453 ปีที่แล้ว เพื่อเป็นพยานว่า 2 อาณาจักร (อนุชยา และล้านช้าง) จะเป็นมิตรกันซึ่งกาลปาวสานต์ (ในคำสาบานของสมเด็จพระมหาจักรพรรค์ และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ที่จารึกไว้ที่เจดีย์นี้ใช้คำว่าอาณาจักรทั้ง 2 จะเป็นมิตรกันตราบเท่าที่โลกนี้ยังมีดวงอาทิตย์และดวงจันทร์) ซึ่ง 2 เหตุการณ์นี้ผู้เขียน เขียนได้ดีมาก แม้จะเขียนไว้สั้นๆ แต่เป็นประวัติศาสตร์ซึ่งสำคัญของไทยและลาวที่คนสองประเทศนี้ไม่ควรลืม

ในส่วนของ 2 นี้ผู้เขียนยังได้สรุปไว้ 7 ข้อ ซึ่งสรุปได้ดี โดยเฉพาะข้อ 4 ที่สรุปว่า ไม่มีอาณาจักรใดที่สนิทสนมใกล้ชิดกับอาณาจักรล้านช้าง เท่าอาณาจักรไทย

ส่วนที่ 3 เงินตราที่ใช้ในอีสาน ส่วนนี้ เริ่มบรรยายวิวัฒนาการเงินตราไทย 5 หน้า ซึ่งก็ซ้ำกับส่วนที่ 1 เพียงแต่ส่วนที่ 1 บรรยายด้วยรูปภาพ แต่ส่วนที่ 3 บรรยายด้วยตัวหนังสือโดยบรรยายตั้งแต่ สมัยอาณาจักรพูนันจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ถ้าหากเอารูปของส่วนที่ 1 มารวมกับส่วนที่ 3 ก็จะทำให้หนังสือนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตั้งแต่หน้า 50 ย่อหน้าสุดท้ายไปจนถึง หน้า 64 รวม รวม 14 หน้า เป็นเนื้อหาเรื่อง เงินตราที่ใช้ในอีสาน มีภาพประกอบทำให้เข้าใจง่าย แต่ส่วนที่เป็นข้อบกพร่องมากคือ บรรยายเนื้อหาซ้ำซ้อนกัน และเอาเรื่องอื่นมาปนกล่าวคือ หน้า 52 กล่าวถึง เงินที่ใช้ในอาณาจักรล้านช้าง อยู่ครึ่งหน้าอีกครั้งหน้ากล่าวถึง เงินตรา 8 ตระกูลในประเทศไทย ต่อมาหน้า 53 กล่าวถึงเงินตราล้านช้าง อีก 3 หน้า จนหมดเงินที่ใช้ในอาณาจักรล้านช้าง ในหน้า 55-56 ก็กล่าวคือเงินตราในอาณาจักรล้านช้างซ้ำกับหน้า 53-55 แต่เอามาจากงานเขียนของสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ติสโส อ้วน) ซึ่งไม่ควรเป็นอย่างนี้ผู้เขียนควรวิเคราะห์หลัก

ฐานจากแหล่งต่างแล้วนำมาสังเคราะห์ใหม่เรียบเรียงเป็นเรื่องเดียวกัน ในหัวข้อลักษณะเด่นและเงินตราที่ใช้อยู่ในภาคอีสาน เป็นการบรรยายเงินตราอีสานเหมือนเดิม แต่กล่าวในเรื่องลักษณะและค่าของเงินซึ่งที่จริงควรจะกล่าวตั้งแต่กล่าวถึงเงินตราแต่ละชนิดไปเลย อย่างไรก็ตามในส่วนที่ 3 นี้ยังมีข้อผิดพลาดอยู่ 3 เรื่อง เรื่องแรกที่กล่าวว่า ร.4 ยังให้เลิกใช้เงินพดด้วงซึ่งที่ถูกต้อนั้นสมัย ร.5 ยังผลิต และใช้มาจนถึงปลายรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2447 จึงทรงให้เลิกใช้เงินพดด้วง (หน้า 150) เรื่องที่ 2 ที่กล่าวว่า เงินฮ้อยทำจากเนื้อเงินที่มีความบริสุทธิ์สูง ที่ถูกนั้น เงินฮ้อยมีเนื้อเงินน้อยคุณภาพต่ำเพราะทำด้วยทองแดงแล้วไปชุบเงิน (หน้า 51) ในหน้า 54 ผู้เขียนก็ยังกล่าวถึงว่า เงินฮ้อยมีเนื้อเงิน 30 % ก็มี 60 % ก็มี 80 % ก็มี เรื่องที่ 3 ที่กล่าวว่า “เงินลาดคือเงินก้อนหรือเงินกลม ที่จริงก็คือเงินพดด้วงที่ใช้ในภาคอีสาน” ข้อความนี้ไม่ถูกต้อง เพราะเงินลาดมีลักษณะแบนยาวคล้ายใบขี้เหล็ก ส่วนเงินพดด้วงมีลักษณะเกือบกลมเป็นคนละชนิดกัน

ส่วนที่ 4 วัฒนธรรมในการใช้เงินตราในอีสาน ส่วนนี้เขียนได้ดี

ส่วนที่ 5 มาตรการเงินไทยโบราณ ส่วนนี้ก็มีประโยชน์สำหรับคนรุ่นหลังเวลาอ่านเอกสาร สมัย ร. 5 ขึ้นไปจะได้เข้าใจค่าของเงินในยุคเก่า

กล่าวโดยสรุป หนังสือเงินตราอีสาน ทำให้เมืองไทยมีหนังสือเกี่ยวกับเงินตราอีสานเป็นเล่มแรกแม้เนื้อหาลงน้อยไปหน่อย แต่ก็เป็นที่ปรึกษาที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาอ้างอิง มีรูปที่หาชมได้ยาก หากมีการตีพิมพ์ใหม่ ควรจะเรียบเรียงส่วนที่ซ้ำซ้อนให้เป็นเนื้อเดียวกัน เอาส่วนที่ 1 ที่เป็นรูปกับส่วนที่ 3 ที่เป็นเนื้อหามารวมกัน บางส่วนที่กระโดดไปมาทำให้เป็นไปตามลำดับเวลา ก็จะเป็นหนังสืออ้างอิงที่ดีเล่มหนึ่ง